

УДК 343.64(477:438)

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.4.38>**Олександр Розумовський,**

адвокат,

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Останнім часом активно досліджуються питання щодо правової природи «зловживання правом» у кримінальному процесі, однак погляди науковців є різними й часто діаметрально протилежними. У чинному кримінальному процесуальному законодавстві України не міститься прямої заборони на зловживання правом як загальної засади, а лише йдеться про недобросовісність та зловживання правом учасниками кримінального провадження у конкретних правовідносинах.

У статті окреслено практику зловживання процесуальними правами сторонами під час провадження досудового розслідування та судового розгляду у кримінальному процесі України. Проаналізовано погляди науковців щодо зловживання процесуальними правами. Надано тлумачення понять «зловживання процесуальними правами» та «процесуальна диверсія». Зроблено висновок про те, що зловживання процесуальними правами сторонами кримінального процесу є особливою формою правопорушень. Окреслено питання правової категорії учасників сторін кримінального процесу: сутність, наслідки, суб'єкти, відповідальність.

Наведено практику Європейського суду з прав людини та позиції Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо зловживання процесуальними правами сторонами у кримінальному провадженні. Окрім цього, наведено норми чинного кримінального процесуального законодавства України, які встановлюють відповідальність за зловживання правом, та визначено, що у кримінальному процесі не існує закріплення такого поняття, як зловживання процесуальними правами. Установлено причини виникнення таких прогалин, як зловживання правом, та запропоновано шляхи, які могли б допомогти мінімізувати дане явище. Зроблено розподіл питань, пов'язаних зі зловживаннями своїми процесуальними правами на підставі закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі України.

Проведено дослідження практики Європейського суду з прав людини та національної судової практики Верховного Суду, пошук дієвих механізмів підвищення ефективності кримінального провадження шляхом протидії зловживанню процесуальними правами.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, суд, ЄСПЛ, джерела права, сторони кримінального процесу, зловживання процесуальними правами, процесуальна диверсія.

Постановка проблеми. На жаль, часто у процесі здійснення практичної діяльності щодо захисту прав, свобод та законних інтересів осіб під час проведення досудового розслідування і судового розгляду у кримінальному провадженні виникають питання, пов'язані з тим, коли ти або твій опонент починає зловживати своїми процесуальними правами з метою створення штучних перешкод для вирішення правового конфлікту. При цьому, як виявляється на практиці, суд не завжди, а то й зовсім не здійснює заходів, спрямованих на уникнення цих пасок для врівноваження процесуальних прав і обов'язків усіх учасників кримінального провадження. Слід зазначити, що дана проблема є характерною для будь-якої галузі юридичного процесу в Україні. Хоча саме

поняття «зловживання процесуальними правами» з'явилося в науковій юридичній літературі вже досить давно, але заборона зловживання процесуальними правами існує лише у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві.

За рішенням Касаційного адміністративного суду у складі ВС від 13.03.2019 у справі № 814/218/14 під поняттям «зловживання процесуальними правами» слід розуміти форму умисних, несумлінних дій учасників процесу, що знаходить своє вираження, зокрема, у вчиненні дій, неспівмірних із наслідками, до яких вони можуть призвести; використанні наданих прав усупереч їх призначенню з метою обмеження можливості реалізації чи обмеження прав інших учасників провадження; перешкоджанні діяльності

суду з правильного та своєчасного розгляду і вирішення справ; необґрунтованому перевантаженні роботи суду» [25]. Окрім цього, у науковій юридичній літературі зустрічається поняття «процесуальна диверсія», що є будь-якими деструктивними діями з використанням процесуальних прав особи, яка бере участь у розгляді судової справи, з метою максимально ускладнити опоненту виграш правового спору в цілому або завдати збиток його певним інтересам, що в будь-якому разі порушує право особи на справедливий суд, про яке так часто наголошують національні суди та Європейський суд із прав людини в контексті порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, що ми підтримуємо.

У чинному кримінальному процесуальному законодавстві України відсутнє закріплення такого поняття. Нині зустрічаються досить різні погляди щодо розуміння поняття «зловживання процесуальними правами» учасників провадження, що загалом можуть бути об'єднані у дві важливі групи. Перша визначає зловживання з медичних питань, які представлені працями науковців із галузі психіатрії та психології, в яких досліджується поняття «кверулянтство» (*paranoia querulans*), та означає параноїдальний розлад, тобто розлад, пов'язаний із патологічним бажанням та потребою звертатися до суду та брати участь у судових провадженнях, що фактично відбиває крайні прояви зловживання у поведінки учасників провадження [1, с. 64]. Натомість друга група наукова є правовою та присвячена дослідженню питань щодо зловживань процесуальними правами у рамках різних галузей процесуальних прав [2, с. 51]. Необхідно визначити, що у рамках другого наукового підходу бракує єдності у розумінні феномену зловживання процесуальними правами як у національній, так і в зарубіжній юридичній літературі. Так, перша група вчених, до яких приєднується і Д.А. Фурсов, узагалі заперечує введення поняття «зловживання процесуальними правами» [3, с. 243]. Друга група (А.В. Юдин та ін.), навпаки, намагається безпідставно його розширити, включаючи до його змісту не лише зловживання процесуальними правами з боку учасників процесу, а й зловживання процесуальними правами з боку суду [4, с. 976]. Хоча, на нашу думку, останнє фактично являє собою зловживання повноваженнями з боку судових органів, а тому має розглядатися крізь призму заборони свавілля держави в контексті основоположного принципу верховенства права. Поширеним, як зазначає Д.Д. Луспєник, є також змішування зловживанням про-

цесуальними правами з такими суміжними явищами, як невиконання процесуальних обов'язків [5, с. 164] або невикористання процесуальних прав (наприклад, у разі неявки сторін у судові засідання), що являють собою самостійні явища правової реальності [6, с. 85], що ми підтримуємо. Отже, питання процесуальних диверсій хоч і медичної групи, хоч і правової залишаються одними із найбільш актуальних у судовій практиці. При цьому слід звернути увагу, що йдеться про відповідні тактичні прийоми, а не повноцінну стратегію захисту, оскільки процесуальна диверсія лише частково, хоча зазвичай і на досить тривалий час, блокує переваги іншої сторони, відволікає іншу сторону від суті питання, яке розглядається, проте не вирішує спір остаточно.

Оскільки випадки звернення до Європейського суду з прав людини (далі, ЄСПЛ) з боку фізичних або юридичних осіб стають усе більш частішими, вивчення цього питання, безумовно, повинне мати ключовий та визначальний вплив. Питання, пов'язані зі «зловживанням правом», розглядали переважно вчені-цивілісти: М.М. Агарков, М.Й. Бару, С.М. Братусь, В.П. Грибанов, М.С. Малєін. Саме ці відомі вчені сприяли закладенню міцного наукового фундаменту, на якому поступово будувалися дослідження їхніх сучасних колег, зокрема І.В. Спасібо-Фатєєвої та Т.А. Цувіної. Тому саме ця галузь права має у своєму активі найбільшу кількість досліджень із питань щодо зловживання процесуальним правом. У контексті кримінального процесу України та вивчення практики ЄСПЛ визначенням цього питання займалися: А.В. Юдин, В. Петренка, О. Свірін, А. Смітюха та ін.

Метою статті є визначення важливого теоретичного аспекту щодо засади неприпустимості сторін зловживання своїми процесуальними правами, зіставлення його з поняттям «процесуальна диверсія», намагання наукового висвітлення способів та засобів боротьби з ними виходячи з практики рішень Європейського суду з прав людини; проведення аналізу практики на національному рівні судового механізму захисту суб'єктивних матеріально-правових можливостей сторін кримінального процесу з метою нівелювання корупційних ризиків.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, розуміння правової природи зловживання правом полягає у тому, що зловживання правом, або, так би мовити, «процесуальна диверсія», є особливим видом процесуального правопорушення й є під-

ставою для юридичної відповідальності. Так, М. Воппенко зазначає, що зловживання правом має ознаки латентного чи явного правопорушення [7, с. 14]. При цьому О. Барміна вказує на те, що зловживання правом може виявлятися у трьох формах: шкідлива поведінка, стосовно якої відсутні каральні норми; правопорушення та злочин [8, с. 12]. І це є дійсним тому, що відсутність у чинному законодавстві України каральних норм ще не свідчить про відсутність протиправності. На жаль, задекларовані у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України права не завжди мають законодавчий механізм його реалізації. А заборона в положеннях закону неналежної поведінки для тієї чи іншої сторони кримінального процесу або особи не завжди містить указівку на її правові наслідки. Хоча ці недоліки з практичного погляду допустимо вирішувати через диспозитивні повноваження відповідних суб'єктів правозастосування. Наприклад, слідчий (дознавач) має право обмежити сторону захисту час на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження шляхом звернення до слідчого судді з клопотанням про встановлення строку ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Окрім цього, можливо обмежити час на дачу показань підозрюваним чи обвинуваченим, коли такі особи умисно затягують процес.

Більш точно, на нашу думку, правову природу зловживання правом у кримінальному процесі визначила К. Рябцева, яка вважає, що зловживання суб'єктивним правом у кримінальному провадженні являє собою особливу форму протиправної поведінки учасника кримінальних процесуальних правовідносин, за якої винувате здійснення суб'єктивного права спричинює необґрунтовану шкоду або створює умови для спричинення такої шкоди правам інших осіб, організацій чи інших суб'єктів права, а також суперечить призначенню кримінального судочинства [9, с. 257]. Водночас, на думку О.Ю. Хабло, не викликає сумніву те, що зловживання правом – завжди умисне діяння, яке характеризується ознаками, що відрізняє його від такого правового явища, як «правова помилка» [10, с. 11]. Підтримуючи його, О.О. Малиновський доповнює, що можливість зловживання суб'єктивним правом детермінована свободою розсуду правомочного суб'єкта [11, с. 10]. Тобто свобода розсуду особи на вибір поведінки суб'єктом породжує й низку відповідних питань про певні межі правомірної поведінки особи в конкретних правовідносинах, вихід за які передбачатиме певну відповідальність учасників кримінального процесу. Так, під-

озрюваний чи обвинувачений мають право не свідчити проти себе або своїх близьких під час проведення досудового розслідування або судового розгляду та відмовитися від дачі показань. Це право є абсолютним та безспірним. Чи допустима така поведінка підозрюваного або обвинуваченого без негативних для них правових наслідків у вигляді відповідальності за досить вагомими правовими гарантіями щодо гарантування права на захист шляхом відмови від дачі показань узагалі? А ви можете, своєю чергою, спитати: а якщо такі показання є обмовою іншої особи третьої особи й остання притягається до відповідальності й унаслідок таких дій може бути незаконно засуджена за вчинення кримінального правопорушення, яке вона не вчиняла? Але існують будь-які правові наслідки для підозрюваного чи обвинуваченого у разі дачі ними завідомо неправдивих показань (як одного з виду зловживань правом або процесуальною диверсією), що обтяжують кримінальний процес у часі й у процесуальних засобах або діях? За рішенням суду це може вплинути лише на розмір покарання. Водночас потерпілий несе кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань. У даному разі постає питання про рівність сторін кримінального процесу.

Не менше питань виникає відносно слідчого (дознавача) щодо вибору ним процесуальних або слідчих (розшукових) дій під час проведення досудового розслідування. Чи існують межі повноважень слідчого (дознавача) під час здійснення цього вибору та реалізації тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії, відповідних тактичних прийомів? Чи може наступити та в якому вигляді відповідальність за порушення цих меж? Як бачимо, зловживати процесуальними правами, якими вони наділені, мають можливість усі учасники кримінального провадження.

За проведеним дослідженням щодо наслідків зловживання своїми процесуальними правами можна зазначити, що серед науковців немає одностайної думки. Так, О. Даровський вважає, що зловживання правом за наслідками можливо класифікувати на таке, що спричинило шкоду, і таке, що не спричинило шкоду, але посягає на її спричинення [12, с. 8]. Водночас Д. Іванюк відстоює точку зору про те, що зловживання правом, як наслідок, завжди спричинює шкоду й є протиправним діянням [13, с. 348]. На думку О. Малиновського, зловживання правом правозначиме лише тоді, коли воно спричинює шкоду в юридичному значенні, коли воно тягне за собою настання негативних наслідків, які вказані в чинному законодавстві, як результат здійснення права [11, с. 69].

Зловживання своїм правом, вважаємо ми, завжди має наслідок спричинення відповідної шкоди іншим учасникам кримінального провадження чи правовідносинам, що виникають під час його здійснення й перешкоджають досягненню завдань.

Як було викладено вище, на національному рівні інститут заборони зловживання своїми процесуальними правами наявний у цивільному, адміністративному та господарському судочинстві України. Однак при цьому у кримінальному процесі законодавець оминув закріплення такого поняття. Достеменно невідомо, чим саме зумовлена ця ситуація, але, за статистичними даними, у період із 15.12.2017 донині існує понад однієї тисячі судових рішень у кримінальних провадженнях, у яких зазначено поняття «зловживання процесуальними правами». Слід зазначити, що усунення існуючих прогалів у законодавчому регулюванні виходячи із завдань, які поставлені перед судом у системі судоустрою України, з метою досягнення усіх завдань покладено на Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС). Тому в ухвалі ККС ВС від 30.05.2018 у справі № 676/7346/15-к визначено, що хоча у КПК України не передбачено загального положення про заборону зловживання процесуальними правами, однак заборона зловживання такими є загальноправовим принципом і поширюється на всі галузі права [14]. Із нашої точки зору, дана правова позиція ККС ВС має фундаментальне значення, позаяк за відсутності закріплення у нормах позитивного права у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України засади заборони зловживання учасниками кримінального провадження своїми процесуальними правами суд фактично екстраполовав дію цієї загальноправової засади (вочевидь, природного права) у кримінальний процес України.

На жаль, сьогодні у судових рішеннях ККС ВС відсутнє сформульоване визначення поняття «зловживання процесуальними правами», але є посилання та власні переклади, трактування ККС ВС практики Європейського суду з прав людини, зокрема, ухвала від 17.09.2019 у справі № 202/4467/14-к, у якій зазначено: «Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, зокрема у справі «Юніон Аліментаріа проти Іспанії» від 7 липня 1989 р., указував на недопустимість зневільювання ключового принципу – верховенства права у випадках, коли поведінка учасників судового засідання свідчить про умисний характер їхніх дій, спрямований на невинуватого затягування процесу чи зловживання своїм процесуальним правом» [16].

Водночас у Постанові ККС ВС від 09.04.2019 у справі № 306/1602/16-к зауважує, що процесуальний закон забезпечує дотримання прав осіб, а не використання їх для зловживання [16]. А в ухвалі від 18.09.2018 у справі № 1-9/11 суд виходить із позиції, що законодавець чітко передбачив правила поведінки сторін у кримінальній справі на подання доказів, участь в їх дослідженні та доведенні їх переконливості, виступ у судових дебатах, оскарження процесуальних рішень суду, тобто учасники судового процесу мають діяти відповідно до загальних положень судового розгляду, а не зловживати своїми правами. Водночас варто зазначити, що законодавець усе ж здійснює послідовне закріплення процесуальних запобіжників від можливої недобросовісності та зловживання процесуальними правами учасників судового розгляду [17]. Тобто ККС ВС застосовує практику Європейського суду з прав людини і намагається усунути наявні прогалини із зазначених вище питань.

Досліджуючи питання, пов'язані зі зловживанням своїми процесуальними правами, становиться можливим виділити їх у різні групи за своєю суттю, природою та змістом прояви сторонами кримінального процесу, де головною підставою у такому розподілі буде закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі України, зокрема:

Прямо закріплені у положеннях КПК України:

1. Повторне заявлення відводу судді (ч. 4 ст. 81 КПК України), правова позиція викладена у Постанові ККС ВС від 06.11.2019 у справі № 300/474/17 [18].

2. Довготривале ознайомлення з матеріалами кримінального провадження (ч. 10 ст. 290 КПК України), правова позиція викладена у Постанові ККС ВС від 11.07.2018 у справі № 396/3082/14 [19].

3. Обмеження підстав для оскарження вироку на підставі угоди про визнання винуватості (ч. 4 ст. 394 КПК України), правова позиція викладена в Ухвалі ККС ВС від 28.09.2020 у справі № 308/2389/20 [20].

Безпосередньо не закріплені у положеннях КПК України:

1. Неявка учасників кримінального провадження на судові засідання, правова позиція викладена у Постанові ККС ВС від 24.09.2020 у справі № 755/10138/16-к [21].

2. Неотримання повідомлень, що надсилалися на вказану особою адресу та відсутність зацікавлення станом розгляду касаційної скарги, правова позиція викладена в Ухвалі ККС ВС від 30.05.2018 у справі № 676/7346/15-к [14].

3. Подання клопотання про залучення до участі перекладача на стадії судового розгляду, за попередньої відсутності такої потреби, правова позиція викладена у Постанові ККС ВС від 19.02.2019 у справі № 236/1798/16-к [22].

4. Численні необґрунтовані клопотання про заміну призначених захисників у кримінальному провадженні, правова позиція викладена у Постанові ККС ВС від 25.09.2019 у справі № 234/11287/17 [23].

5. Висловлювання коментарів сторін кримінального процесу, які ображають честь і гідність суддів, критика, оцінка поглядів на обличчі, відведення очей, зітхань, правова позиція викладена в Ухвалі ККС ВС від 18.09.2018 у справі № 1-9/11 [17].

6. Посилання сторони обвинувачення про незабезпечення судом проведення повного судового слідства, правова позиція викладена в Ухвалі ККС ВС від 27.03.2018 у справі № 1118/6354/12 [24].

Висновки

Таким чином, сьогодні існує проблема зловживання процесуальними правами сторонами кримінального процесу або застосування сторонами так званої «процесуальної диверсії» з метою безпідставного затягування кримінальних проваджень. При цьому у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України відсутнє закріплення заборони зловживання процесуальними правами як самостійної загальної засади. Але ця прогалина може бути усунена, якщо звернутися до рекомендацій ККС ВС, якими вбачається, що Верховним Судом вводиться в дію вищевказана засада як загальноправова у кримінальному провадженні, що свідчить про природно-правовий підхід суду до даного явища та є значним кроком і в майбутньому являтиме собою підставу для подальшого закріплення інституту заборони зловживання учасниками кримінального провадження процесуальними правами безпосередньо у положення кримінального процесуального законодавства України, не обмежуючись поодинокими рішеннями Європейського суду з прав людини та Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду, Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду та Великої Палати Верховного Суду.

Список використаних джерел:

1. Berg A. De samhallsbesvarliga. Forhandlingar ot psykopati och kverulani i 1930-och 40-talens Sverige. Gothenburg, 2019. 384 p.; Levy B. From Paranoia Querular.; to Vexatious Litigants: a Short Study

on Madness between Psychiatry and the Law. Pan 1 History of Psychiatry. 2015. Vol. 26(1). P. 36–49; Coffey C. A., Brodsky S. L., Sams D. M. I'll See You in Court...Again: Psychopathology and Hyperlitigious Litigants. The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law. 2017. Vol. 45. № 1. P. 62–71.

2. Taruffo M. Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedure Fairness. The Hague-London-Boston : Kluwer Law International, 1998. 384 p; Kirby N. When Rights Cause Injustice: a Critique of the Vexatious Proceedings Act 200; (NSW). Sydney Law Review. 2009. Vol. 31. P. 163–184; Taggart M. Alexander Chaffers and the Genesis of the Vexatious Actions Act 1896. The Cambridge Law Journal. 2004. Vol. 63. № 3. P. 656–684; Smith S. Vexatious Litigants and their Judicial Control – the Victorian Experience. Monash University Law Review. 1989. № 5. Vol. 15. P. 48–67.

3. Фурсов Д.А. Теория правосудия в кратком трехтомном изложении по гражданским делам. Т. 2: Гражданское судопроизводство как форма отправления правосудия. Москва : Статут, 2009. 158 с. ; Приходько А.И. Воспрепятствование разрешению дел в арбитражных судах. Москва : Волтерс Клувер, 2006. 248 с.

4. Юдин А.В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском и уголовном судопроизводстве: межотраслевой анализ. *Lex Russica*. 2006. № 5. С. 981.

5. Лусеник Д.Д. Злоупотребления процессуальными правами: законодавча регламентація, способи виявлення та шляхи протидії. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2015. № 6. С. 150–171.

6. Юдин А.В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве. Санкт-Петербург : С.-Петерб. гос. ун-т, 2005. 360 с.

7. Вопленко Н.Н. Злоупотребление правом как родовое понятие юридической науки. *Вестник ВолГУ. Серия 5 «Юриспруденция»*. 2011. Вып. 1(14). С. 7–15.

8. Бармина О.Н. Злоупотребление правом как общеправовая категория: теоретико-правовой анализ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2015. 29 с.

9. Рябцева Е.В. Понятие «злоупотребление правом» в уголовном процессе. *Криминалистические чтения* : сборник научных трудов / под ред. О.Я. Баева. Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2013. Вып. 15. 364 с.

10. Хабло О.Ю. Злоупотребления у сфері кримінального процесу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Киев, 2008. 22 с.

11. Малиновский А.А. Злоупотребление субъективным правом как юридический феномен : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Москва, 2008. 52 с.

12. Даровских О.И. Злоупотребление правом в уголовном судопроизводстве России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2013. 26 с.

13. Іванюк Д. Юридична природа та ознаки поняття зловживання правом у кримінальному

процесі: загальнотеоретичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2010. № 3. С. 340–349.

14. Ухвала Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 30.05.2018. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74440103> (дата звернення: 22.03.2021).

15. Ухвала Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 17.09.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449788> (дата звернення: 22.03.2021).

16. Постанова Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 09.04.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81203038> (дата звернення: 22.03.2021).

17. Ухвала Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 18.09.2018. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77009381> (дата звернення: 22.03.2021).

18. Постанова Верховного Суду Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 06.11.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85541577> (дата звернення: 23.03.2021).

19. Постанова Верховного Суду Касаційного кримінального суду від 11.07.2018. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75345713> (дата звернення: 23.03.2021).

20. Ухвала Верховного Суду Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 28.09.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91855156> (дата звернення: 23.03.2021).

21. Постанова Верховного Суду Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 24.09.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91855151> (дата звернення: 23.03.2021).

22. Постанова Верховного Суду Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 19.02.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80080039> (дата звернення: 23.03.2021).

23. Постанова Верховного Суду Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 25.09.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84660079> (дата звернення: 23.03.2021).

24. Ухвала Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 27.03.2018. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73125015> (дата звернення: 23.03.2021).

25. Постанова Верховного Суду у складі колегії судів Касаційного адміністративного суду від 13.03.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80481133> (дата звернення: 03.04.2021).

Oleksandr Rozumovskyi. Abuse of procedural rights under the current criminal procedure legislation of Ukraine

Recently, issues related to the legal nature of "misapplication of rights" in criminal proceedings have been actively studied, but the views of scholars are different and often diametrically opposed. The current Criminal Procedure Code of Ukraine does not contain a direct prohibition of misapplication of rights as a general principle, but only on dishonesty and misapplication of rights by participants in criminal proceedings in specific legal relations.

This author of the article outlines the practice of misapplication of procedural rights by the parties during the pre-trial investigation and trial in the criminal process of Ukraine. The views of scholars on the abuse of procedural rights were analyzed. An interpretation of the concepts of "misapplication of procedural rights" and "procedural diversion". The author concluded that the misapplication of procedural rights by the parties of the criminal process is a special form of offense. The issues of the legal category of participants in the criminal proceedings were outlined: essence, consequences, subjects, responsibility.

The case law of the European Court of Human Rights and the position of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court on the misapplication of procedural rights by the parties in criminal proceedings were presented. In addition, the norms of the current criminal procedural legislation of Ukraine, which establish responsibility for misapplication abuse of rights, were given, and it was determined that in the criminal process there is no consolidation of such a concept as misapplication of procedural rights. The causes of gaps such as misapplication of rights have been identified and ways have been suggested that could help minimize this phenomenon. The distribution of issues related to the misapplication of their procedural rights on the basis of enshrined in the Criminal Procedure Code of Ukraine.

The author of the article studied the case law of the European Court of Human Rights and the national case law of the Supreme Court. This search was made to determine effective mechanisms to improve the efficiency of criminal proceedings by combating the misapplication of procedural rights.

Key words: European Court of Human Rights, court, sources of law, parties of criminal proceedings, misapplication of procedural rights, procedural diversion.